

ULLRICH JUNKER

Lutherischer Rektor Andreas Treiber

**– Epitaph für den luth. Rektor Andreas Treiber in der
kath. Kirche St. Pancratius und Erasmus entdeckt –**

im Dez. 2019

Ullrich Junker
Mörikestr.16
D 88285 Bodnegg

Lutherischer Rektor Andreas Treiber

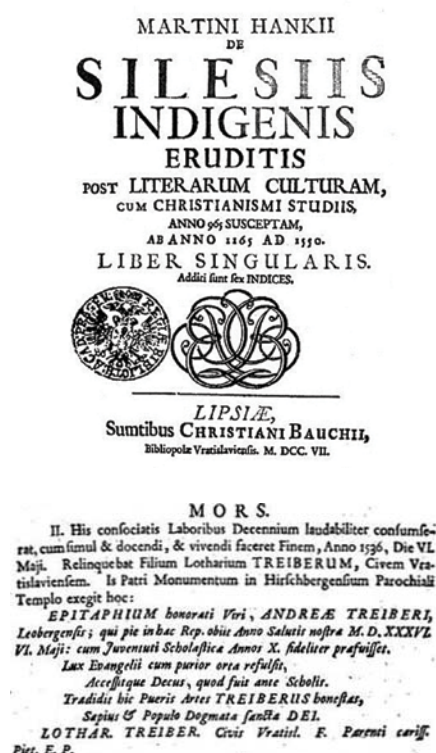
– Epitaph für den luth. Rektor Andreas Treiber in der
kath. Kirche St. Pancratius und Erasmus entdeckt –

Ullrich Junker
Übersetzung Dr. Józef Zaprocki

Kaum sichtbar befindet sich auf der Evangelien-
seite (linken Seite) im Presbyterium der kath. Kirche St.
Pancratius und Erasmus oberhalb des Chorgestühls ein
Epitaph für den im Jahre 1536 verstorbenen Rektor AN-
DREAS TREIBER. Durch das geschnittene durchbrochene
Akanthuslaubwerk ist dieses Epitaph kaum sichtbar. AN-
DREAS TREIBER war von 1526–1536 Rektor an der luth.
Elementarschule zu Hirschberg.

Alle Chronisten von Hirschberg, Daniel Hensel,
Johann Karl und Moritz Voigt erwähnen leider dieses Epi-
taph nicht. In der Chronik „Die Kirchen der katholischen
Pfarrgemeinde Hirschberg im Riesengebirge“ von Hermann
Hoffmann, Frankes Verlag, Breslau 1939 sind zwar alle Epi-
taphien an der Außenseite der Kirche eingehend beschrie-
ben, das Treiber-Epitaph wird aber leider nicht erwähnt.

Das Epitaph wird durch das Akanthusblatt-
Schnitzwerk am Oberteil des Chorgestühls abgedeckt und
ist kaum sichtbar. Die beiden Haken oberhalb des Epitaphs
könnten ein Hin-weis sein, daß früher das Epitaph durch
ein Bild verdeckt war und somit in Vergessenheit geriet
und in den Geschichtswerken keine Erwähnung fand.

Rektor luterński Andreas Treiber

– Epitafium dla luterńskiego rektora
Andreasa Treibera, odkryte
w kościele pw. św. Erazma i Pankracego –

Ullrich Junker
Tłumaczenie: Dr Józef Zaprocki

To ledwo widoczne epitafium znajduje się po
stronie lewej (ewangelicznej) w prezbiterium katolickie-
go kościoła pw. św. Erazma i Pankracego w górnej części
stallu, jest to epitafium poświęcone zmarłemu w roku 1536
rektorowi Andreasowi Treiberowi. Ledwo można je do-
strzec poprzez akantowy ornament. Andreas Treiber był
od 1526 do 1536 roku rektorem luterńskiej szkoły ele-
mentarnej w Jeleniej Górze. Żaden z jeleniogórskich kroni-
karzy, jak Daniel Hensel, Johann Karl czy Moritz Voigt nie
wspomina niestety o tym epitafium. W kronice zatytuło-
wanej „Kościoły katolickiej parafii w Jeleniej Górze w Kar-
konoszach” Hermanna Hoffmanna, wydawnictwo Frankes
Verlag, Wrocław 1939 znajdują się wprawdzie dogłębnie
opisane epitafia z zewnętrznej ściany kościoła, jednakże
o epitafium dla Treibera nie wspomniano.

Epitafium znajdujące się w górnej części stallu
jest zakryte przez wyrzeźbiony w drewnie akantowy or-
nament, jest zatem prawie niewidoczne. Dwa haki powy-
żej epitafium mogłyby wskazywać, że wcześniej było ono
zasłonięte obrazem i dlatego popadło w zapomnienie, nie

Epitaph für Andreas Treiber
Epitafium dla Andreasa Treibera

LOTHAR TREJBER Civis Vratisl.
F. Parenti cariss Piet. E. P.

Als das helle Licht des Worts rein an heiliger Stäte brandte
Auch die Schule wiederum ihren alten Flor erkandte,
Hat Treiberus Jungen Leuten gute Künste beýgebracht
Und das Volck mit heiligen Lehren von der Cantzel offt be-
dacht

(81)

Anno 1536. den 6. May starb Andreas Treiber,
welcher 10. Jahr der Jugend allhier treulich
vorgestanden. Dessen Epitaphium in allhiesi-
ger Pfarr-Kirche, folgende Schrift führete:
Epitaphion honorati Viri, ANDREÆ TREIBERI,
Leober. qui pie in hac Repub. obiit, anno salutis
nostræ MDXXXVI. VI. Maji, cum Juventuti
Scholasticæ annos X. fideliter præfuisse.

*Lux Evangelii cum purior orta refulsit,
Accessitque decus, quod fuit ante, Scholis:
Tradidit hic pueris artes Treiberus honestas,
Sæpius & populo dogmata sancta DEI.*

LOTH. TREIBER. Civis Vratisl.

F. Parent. cariss. piet. erg. p.

Gdy to miejsce święte światłości słowa płomiennej zaznało
To i w szkole się takż o świetności dawnej wspominało
Treiberus młodych dobrymi naukami uraczył
A lud z ambony świętym słowem zaopatrzył

Epitaph – Andreas Treiber
Epitafium – Andreas Treiber

(81)

Anno 1536 umarł Andreas Treiber, który od dziesiątki lat
młodzieżą sumiennie zawiadywał. Jego epitafium
w tutejszym kościele farnym następującej jest treści:

Epitaphion honorati Viri, ANDREÆ TREIBERI,
Leober. qui pie in hac Repub. obiit, anno salutis
nostræ MDXXXVI. VI. Maji, cum Juventuti
Scholasticæ annos X. fideliter præfuisse.

*Lux Evangelii cum purior orta refulsit,
Accessitque decus, quod fuit ante, Scholis:
Tradidit hic pueris artes Treiberus honestas,
Sæpius & populo dogmata sancta DEI.*

LOTH. TREIBER. Civis Vratisl.

F. Parent. cariss. piet. erg. p.

Der Text bei Hanke deckt sich mit Zellers Text. Beide aber haben 3 Zeilen des Epitaphs im unteren Teil nicht aufgeführt. Aufgrund eines Schriftbildes dürfen dieser Teil für eine spätere Gravur für die Witwe freigehalten worden sein und im Jahr 1573 nachgemeißelt worden sein.

Epitaphion honoratj virj Andr. TREJBERJ Leobergensis,
qvi pie in hac republ. Obiit Anno Salutis nostræ
M. D. XXXVI. VI Maji:
CVM JNVENTVTJ SCHOLASTICÆ ANNOS X. FIDELITER
PRÆFVISSET.
LVX EVANGELII CVM PVRIOR ORTA REFVLST,
ACCIRSSITQUEN DECVS, QVOD FVIT ANTE, SCHOLIS
TRADIDIT HIC PVERIS ARTES TREJBERVS HONESTVS
SAEPIVS ET POPVLO DOGMATA SANCTA DEI
Anno 1573 den 23 Jun. ist auch zu
Heinses Schidedinig Schmidio.....
Treibers V..lassene Wittwe dem
LOTHAR TREJBER Civis VVratisl[aviensis]
F. Parenti cariss Piet . ERF. P.

Übersetzung:

Epitaphium des ehrenwerten Mannes Andreas Treiber aus Löwenberg, der fromm in diesem Gemeinwesen starb im Jahre unserer Erlösung 1536, den 6. Mai.

Als er der Jugend in der Schule 10 Jahre getreulich vorgestanden hatte, wiedererstrahlte das Licht des Evangeliums, nachdem es reiner wiedererstanden war, und stellte sich die Zierde wieder in den Schulen ein, wie sie einst war, der ehrenwerte Treiber überbrachte den Jungen seine Wissenskunst und öfter auch dem Volk die heiligen Glaubenssätze Gottes.

Den Chroniken entnehmen wir, das Andreas Treiber, von Löwenberg gebürtig war, ab 1526 an der neuen lateinische Schule für 10 Jahre Rektor in Hirschberg war um die evangelische Religion, die Pfarrer George Langnickel lehrte, auch an der Schule vorzutragen. Auch Johann Adam Hensel berichtet in seiner Schlesischen Kirchengeschichte¹ über den Rektor Andreas Treiber in Hirschberg, erwähnt aber nicht das Epitaph.

Um 1523 fand die Reformation Eingang in Hirschberg, und der protestantisch gesinnte Magistrat, an den wenige Jahre vorher das Patronatsrecht für 3000 Dukaten verkauft worden war, berief 1524 den lutherischen Prediger Magister George Langnickel als Pfarrer an die katholische Pfarrkirche.

In der Chronik von David Zeller Band 4 erfahren wir etwas mehr. ANDREAS TREIBER stammte aus eine Familie in Löwenberg mit vielen Geschwistern. Sein Sohn Lothar ließ ihm dieses Epitaphium setzen.

Drei Zeilen oberhalb der unteren letzten 2 Zeilen wurden vermutlich erst 1573 nachgraviert. Das andere Schriftbild dieser drei Zeilen spricht dafür.

Das Epitaph wird durch das Chorgestühl verdeckt und bedarf einer gründlichen Reinigung. Eine anschließende neue Erfassung des Textes könnte gegeben-

Tekst Hankego pokrywa się z tekstem Zeller. Jednak żaden z nich nie podaje trzech dolnych wersów epitafium. Na podstawie kroju pisma można przypuścić, że tę część pozostawiono pustą, przeznaczając ją dla wdowy i wyryto dopisek w 1573 roku.

Epitaphion honoratj virj Andr. TREJBERJ Leobergensis,
qvi pie in hac republ. Obiit Anno Salutis nostræ
M. D. XXXVI. VI Maji:
CVM JNVENTVTJ SCHOLASTICÆ ANNOS X. FIDELITER
PRÆFVISSET.
LVX EVANGELII CVM PVRIOR ORTA REFVLST,
ACCIRSSITQUEN DECVS, QVOD FVIT ANTE, SCHOLIS
TRADIDIT HIC PVERIS ARTES TREJBERVS HONESTVS
SAEPIVS ET POPVLO DOGMATA SANCTA DIE
Anno 1573 den 23 Jun. ist auch zu
Heuntsch Schidedinig Schmidio.....
Treibers V..lassene Wittwe dem
LOTHAR TREJBER Civis VVratisl[aviensis]
F. Parenti cariss Piet . ERF. P.

Tłumaczenie:

Epitafium dla zacnego Andreeasa Treibera ze Lwówka, który zmarł pobożnie w tej wspólnocie w roku naszego wybawienia 1536, dnia 6 maja.

Kiedy wiernie młodzieżą w szkole zawiadywał
Zabłyśło światło ewangelii znowu,
jak gdyby czyściej jeszcze zmartwychwstało,
I chlubą szkół to się stało, jako drzewiej już bywało,
Zaś Treiber zacny obdarzał młodych wiedzy kunsztem
A częściej jeszcze lud Boga świętym słowem

Z kronik dowiadujemy się, że Andreas Treiber, urodził się w Lwówku, od roku 1526 był przez 10 lat rektorem w nowej łacińskiej szkole w Jeleniej Górze, by uczyć tam ewangelickiej religii, której wcześniej nauczał proboszcz Georg Langnickel. Także Johann Adam Hensel pisze w swej „Historii Śląskich Kościołów” o rektorze Andreeasie Treiberze z Jeleniej Góry, nie wspomina jednak o epitafium.

W roku 1523 do Jeleniej Góry zawitała reformacja i składający się ku protestantyzmowi magistrat, który kilka lat wcześniej nabył prawo patronatu za 3000 dukatów, powołał w 1524 roku luterańskiego kaznodzieję, magistra Georga Langnickela na stanowisko proboszcza katolickiego kościoła farnego.

Z kroniki Dawida Zeller, tom 4, dowiadujemy się więcej: Andreas Treiber pochodził z Lwówka, z wielodzietnej rodziny. Jego syn Lothar kazał wyryć epitafium.

Trzy wersy ponad dolnymi dwoma wersami zostały wykonane prawdopodobnie dopiero w 1573 roku. Świadczy o tym zróżnicowanie w charakterze pisma.

Epitafium jest zakryte stallami i wymaga gruntownego oczyszczenia. Następujące po oczyszczeniu jego ponowne odczytanie pozwoliłoby najpewniej odtworzyć brakujące słowa tych trzech wersów. Stalle skrywają jednakże jeszcze inną tajemnicę. Poniżej epitafium dla Andreeasa Treibera znajduje się siedzenie, którego tylną ścianę

falls die fehlenden Wörter dieser drei Zeilen uns weitere Aufschlüsse bringen.

Das Chorgestühl birgt aber noch ein Geheimnis. Unterhalb des Epitaphs für Andreas Treiber ist ein Sitz mit Rückwand als Geheimtür² ausgebildet. Beim Öffnen wird die dahinter-liegend Wendeltreppe zum Chor, oberhalb der Sakristei, zugänglich. Es stellt sich die Frage, warum das Epitaph oberhalb dieses Zuganges angebracht wurde. Der Chor oberhalb der Sakristei könnte den Hinweis geben, daß dieser Chor³ in den Jahren 1526 bis 1536 als Schulraum genutzt wurde.

1524 wurde M. George Langnickel der erste evangelische Prediger in Hirschberg. Er holte besagten Andreas Treiber im Jahre 1526 nach Hirschberg und errichtete mit ihm die erste lutherische Schule. St. Pancratius und Erasmus wurde nun in erster Line protestantisch genutzt. Im Jahre 1646 wurde auf Verordnung des schwedischen Königs zwischen den katholischen und evangelischen Geistlichen ein Vertrag über die Kirchennutzung abgeschlossen. Danach durch der kath. Geistliche Sonn- und Feiertags von 6 bis 8 Uhr Gottesdienst halten und im Anschluß daran und Nachmittags von 1 bis 3 Uhr konnte der lutherische Gottesdienst gehalten werden und anschließend stand die Kirche den Katholiken wieder zur Verfügung. So waren auch die Wochentage geregelt, der evangel. Gottesdienst von 7 bis 8 Uhr und danach der katholische und Sonnabend sollte gemeinschaftlich gehalten werden, oder der von 1 bis 2 Uhr der katholische und der evangelische anschließend. Diese Gemeinsamkeit wurde abrupt durch den dem kaiserlichen Befehl beendet. Danach mußte der evangelische Pfarrer Röhrich am 29. Okt. 1650 die Kirchenschlüssel dem Magistrat der Stadt Hirschberg übergeben.

tworzą sekretne drzwi. Po ich otwarciu ukazują się spiralne schody, prowadzące na chór powyżej zakrystii. Powstaje pytanie, dlaczego epitafium wykonano właśnie nad tymi drzwiami. Być może chodziło o to, że ten chór nad zakrystią służył w latach 1526–1536 jako pomieszczenie szkolne.

W 1524 roku M. Georg Langnickel został pierwszym ewangelickim kaznodzieją w Jeleniej Górze. On to sprowadził wspomnianego Andreasa Treibera w roku 1526 do Jeleniej Góry i założył wraz z nim pierwszą luterancką szkołę. Kościół p.w. Erazma i Pankracego był wykorzystywany w dużej mierze jako protestancki. W roku 1646 została na polecenie króla szwedzkiego podpisana między katolickimi i ewangelickimi duchownymi ugoda o korzystaniu z kościoła. Według niej katolicy duchowni mogli odprawiać mszę w niedzielę i w święta w godz. od 6 do 8 i później, zaś ewangelicy mogli odprawiać od godz. 1 do 3, potem kościół był znowu do dyspozycji katolików. Podobnie uregulowano podział nabożeństw w dni powszednie. Nabożeństwa ewangelickie od 7 do 8 a następnie katolickie. W niedzielę miano odprawiać wspólnie, lub od godz. 1 do 2 katolicy i zaraz potem ewangelicy. Ta wspólnota została gwałtownie przerwana w wyniku cesarskiego rozkazu. Później ewangelicki proboszcz Röhrich musiał oddać klucze magistratowi miasta, nastąpiło to 29 października 1650 roku.

-
1. Johann Adam Hensel, Protestantische Kirchengeschichte der Gemeinden in Schlesien – in acht Abschnitten –, Verlag David Siegert, Leipzig und Liegnitz, 1768.
 2. Lutsch Hans, Die Kunstdenkmäler des Reg.-Bezirks Liegnitz, Breslau, 1891. Lutsch nennt die versteckt liegende Thür in der Chorstuhlreihe, erwähnt aber leider nicht das Epitaph.
 3. Hoffmann Hermann, Die Kirchen der katholischen Pfarrei Hirschberg, Breslau 1939, S. 29 Der zweite Stock der Sakristei heißt Töpferbühne oder Bürgerchor. Hier hielten die Jesuiten gewöhnlich den Gottesdienst für die Schüler ihres Gymnasiums. Er ist zugänglich durch eine neben dem (richtig: im) Chorgestühl angebrachte Tür.

-
1. Johann Adam Hensel, Historia protestanckich kościołów w parafiach śląskich – w ośmiu rozdziałach –, Wydawnictwo Davida Siegerta, Lipsk i Legnica, 1768.
 2. Lutsch Hans, Pomniki sztuki w rejencji legnickiej, Wrocław, 1891. Lutsch nadmienia ukryte drzwi w rzędzie krzeseł stali, jednakże nie wspomina o epitafium.
 3. Hoffmann Hermann, Kościoły parafii katolickiej w Jeleniej Górze, Wrocław 1939, s. 29: Drugie piętro zakrystii nosi nazwę „scena garn-carzy” lub „chór mieszczkański”. Jezuici odprawiali tu zazwyczaj nabożeństwa dla uczniów gimnazjum. Można tam wejść przez drzwi umieszczone obok (właściwie: w) stali.